

ГЭПТИҢ АКТУАЛЬ БӨЛИНИҢҮИДЕ ЖАНАПАЙЛАРДЫҢ ХЫЗМЕТІ

С.К.Нзанова – таяныш докторант

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлкетлик университети

Таянч сўзлар: юкламалар, гапнинг коммуникатив тузилиши, актуализатор, тема, рема, коммуникатив марказ.

Ключевые слова: частицы, коммуникативная структура предложения, актуализатор, тема, рема, коммуникативное ядро.

Key words: particles, communicative structure of a sentence, actualizer, theme, rheme, communicative center.

Дүнья тил илиминде жанапай сөзлердің семантикалық-структуралық өзгешеликтерін системалы үйреніу бойынша кең көлемлі изертлеу жұмыстары әмелге асырылған. Илимий әдебиеттерде жанапайларды изертлеуді тийкарғы үш өзгешелигі: семантикасы, грамматикалық мәнилері хәм қарым-қатнас процесіндегі (коммуникация) хызметі итибарға алынады. Жанапайларды изертлеудің дәслепки басқышында олардың семантикалық хәм грамматикалық өзгешеликтерине дыққат аударылған болса, соңғы жылларда сөйлеудің коммуникативлик хызметине дыққат күшейіуі менен жанапайлардың қарым-қатнас процесіндегі хызметине қызығыушылық артты. Хәзирги заман лингвистикасы тил арқалы қарым-қатнасты әмелге асырыуда, пикирди жеткерип беріудің ең әпиуайы формасы болған гәпти пайда етиуіши синтаксислик элементлердің семантикалық-синтаксислик хәм прагматикалық жактан үйренилиуін талап етеди. Сөйлеуши тыңлаушыға айтажақ ойын әпиуайы баянлап қоймастан, жанапайдан пайдаланыу арқалы гәптиң тәсирлилигин арттырады, өзиниң қатнасы, эмоциясы, нийет-мақсети сыяқлы кең прагматикалық мәнилер комплексин жүклейди. Бул жанапайлардың коммуникативлик қәсийетке ийе екенлигин көрсетеди. Сонлықтан, жанапайларды семантикалық, морфологиялық, синтаксислик, стилистикалық, прагматикалық, когнитивлик хәм лингвомәдений хызметлерине, контекстте қолланылуы функцияларына байланыслы үйрениу - қарақалпақ тил билиминде айрықша әхмийетке ийе.

Жанапайлар контекстте хәр қыйлы семантикалық, стилистикалық, прагматикалық хәм коммуникативлик функцияларды атқарыу менен бирге синтаксислик жактан гәплерди мәнилик байланыстырыу ушын қолланылады. Соңғы жылларда жанапайлардың функциясы кеңейип, гәптиң семантикалық дүзилisine тәсир етиуіши сөзлер топары сыпатында үйрениле баслады. В.В.Виноградов «Жанапайлар - көмекши сөзлер арасында өзиниң лексика-грамматикалық өзгешелигине, тарийхый рауажланыу хәм өзиниң семантика-грамматикалық топарларына ийе сөзлер категориясы. Олардың лексикалық мәнилері грамматикалық, логикалық хәм экспрессив-стилистикалық функцияларға тең келеди. Соның ушын олардың мазмуны кең, синтаксис тарауында пайдаланыу қолайлы», - деп көрсетеди [3]. Ф.Ф.Фортунатов [4] жанапайларды синтаксислик көзқараспен изертлеу кереклигин айтқан болса, А.А.Шахматов «жанапайлар - предикат пенен түрлі қатнаста байланысып, оған күшейтиу, тастыйықлау хәм т.басқа мәнилик реңклерди беріуіши айрықша сөзлер топары» [5] екенлигин айтады. Бул илимпазлар жанапайларды морфологиялық жактан классификацияласа да, синтаксислик өлшем менен үйрениуді макул көрген. Солай етип, илимпазлар жанапайды: «разряд неизменяемых служебных слов, участвующих в выражении форм отдельных морфологических категорий, входя в состав слова, либо, присоединяясь к нему, передающих коммуникативный статус высказывания, а также выражающих отношение высказывания и/или его автора к окружающему контексту, выраженному или подразумеваемому» [6] - деп көрсетеди.

Хәзирги синтаксислик изертлеулердегі тийкарғы бағдар гәптиң коммуникативлик дүзилisin үйрениу өткен әсирдің 60-70 жылларынан басланды. Бул

бойынша рус тил илиминде хәм тюркологияда көп изертлеу жұмыстары әмелге асырылды [7,8]. Қарақалпақ тилинде гәптиң актуаль бөлиниуі арнаулы изертленілмеген болса да илимий грамматикалық мийнетлерде сөз етилген [1,2].

Актуаль бөлиниу - лингвистикалық кубылыс сыпатында тил илимине В.Матезиус тәрепинен усынылады. Ол: «Егер формаль ағзалар гәптиң қурылысын грамматикалық элементтерге ажыратып үйренетуғын болса, актуаль ағзалар гәпти контексттиң ишинде қарастырады. Гәптиң формаль ағзаларының тийкарғы элементтері грамматикалық предикат болса, гәптиң актуаль ағзаларының тийкарғы элементтері сөйлеушиниң сөйлеу уақтындағы халаты (психологиялық предикат)», - екенлигин айтады [9]. Гәптиң коммуникативлик ядросын - реманы анықлау ушын сорау бериледи, яғный сорауда келтирилген информация - тема, сорау арқалы анықланатуғын информация - рема хызметин атқарады. Мысалы: *Азат китап оқыды* гәпинде сөйлеушиниң коммуникативлик мақсети Азаттың китап оқығанын айтыу болса, Азат не қылды? сорауына жууап беретуғын бөлегі гәптиң коммуникативлик ядросы - реманы қурайды. Хәр қандай гәптиң актуаль бөлиниуінде сол актуаль бөлиниуді әмелге асырыушы актуализаторлары болады. Актуализаторлар актуаль бөлиниуде тема хәм реманы ажыратып көрсетіуіши қурал есапланады. Қарақалпақ тилинде гәптиң актуаль бөлиниуінде сөзлердің орын тәртіби хәм интонация тийкарғы актуалластырыушы қурал хызметин атқарады. Соның менен бирге қосымша грамматикалық актуалластырыушы қураллар сыпатында жанапайлар, айырым алмасық хәм тәкирарланыушы сөзлер де хызмет етеди.

Жанапайлар гәптиң семантикасына тәсир ететуғын хәм мазмунын жетилистирип, коммуникативлик функциясын кеңейетуғын элемент болып есапланады. Олар сөзге ямаса гәпке хәр қыйлы эмоциональ-экспрессивлик мәни жүклеу менен бирге, гәптиң коммуникативлик дүзилisinde қосымша актуализатор сыпатында өзи байланысқан сөз бенен сол бөлекті актуалластырады хәм гәпти тема хәм ремаға ажыратады. Мысалы: *Тек Азат келди. Тек Азат-рема, келди-тема. Азат хәм келди. Азат хәм-рема, келди-тема. Азат тек оқыды. Азат-тема, тек оқыды-рема.*

Жанапайлар актуализатор хызметинде келгенде гәптиң қайсы бөлегине қатнаслы болыуы жөнинде тил илиминде тартыслы пикирлер ушырасады. Гәптиң актуаль бөлиниуінде жанапайлардың орнын анықлауда актуаль бөлиниудің семантикалық, синтаксислик, контекстлик, стилистикалық хәм прагматикалық критерияларын есапка алыу керек. Рус тилинде жанапайларды семантикасына, гәптегі орын тәртіби хәм атқаратуғын функциясына қарай гәптиң рема бөлегинде хәм тема бөлегинде қолланылатуғын жанапайлар деп ажыратып көрсетеди [10]. Түркий тиллеринде жанапайлар гәптиң тема бөлегинде де, рема бөлегинде де келеди. У.Рахимов *тек* (фақат) жанапайын «*Мен Ташкентте китапханаға достым менен бардым*» гәпиниң хәр бир бөлегі менен байланыстырып, өзбек тилиндегі жанапайлардың орнын гәптиң рема бөлегинде деп көрсетеди [11].

Қарақалпақ тилинде күшейтиу жанапайлары актуализатор хызметин атқарады. Олар гәптегі бир сөздің ямаса пүтин гәптиң мәнисин күшейтип, оған қосымша мәни беріу арқалы актуалластырады. Мысалы: *Атани-язи да қудайдың берген бес-алты ул-қызының бүгини,*

ертеңи деп бир тынбайды (А.Әбдиев «Мал қора»). Жүрген –дәрәя дейди, отырған-бойра. Жүрдөк аяқларды жоллар хám сүйген (И.Юсупов «Садық шайырға») Бийдай қамбаның басында шоқланысып отырған үш-төрт бала узақтан-ақ көринди. (Т.Қайыпбергенов «Муғаллимге рахмет»). Бул гәплерде актуалластырыушы кураллар рема бөлегинде коммуникативлик орай дүзип, өзи қатнаслы сөзге күшейтүшлик мәни беріу арқалы актуалластырады. Күшейтүш жанапайлары гәптің тема бөлегинде келип те өзи қатнаслы сөзлерге күшейтүшлик мәни беріу арқалы актуалластырады: *Хаяллардың бауырсақ писирит атырып та, қарын тазалап атырып та қосығы усы орыс келин болды* (М.Нызанов «Душпан»). Бул мысалда хаяллардың қосығы орыс келин болғаны-жаңалық (рема), ал та жанапайы менен келген бөлеги тема болып есапланады. Сөздің орын тәртіби аўызеки сөйлеуде ямаса көркем шығармаларда стильлик талапқа байланыслы кері орын тәртіпте, рема-тема позициясында келип, экспрессивликке ийе болады. *Де күшейтүш жанапайы гәптің ақырында келип, гәптің тәсірлигін, мәнилик өткірлігін арттырыу менен актуалластырыушы хызмет атқарады. Мысалы: Не келістирмеги бар, қызықсаң-ау, өзің де* (А.Әбдиев «Мал қора»).

Хám жанапайы гәптің рема бөлегинде гәпти актуалластырыу менен бирге тәкірарланып келіу арқалы стильлик хызмет атқарады: *Бирақ, шырақларым, сизлерден бир соранарым - бул той хám улымның хám қызымның тойы деп билгейсиз!* (М.Нызанов «Душпан»).

Күшейтүш жанапайлары өзи қатнаслы сөзге ашық күшейтүш (эксплицит) мәнісін беріу менен бирге, жасырын (имплицит) мәнілерді де билдиреди. Мысалы: *Келин тандыр да қурып атқан қусайды* (А.Әбдиев «Мал қора»). Бул гәптен аңлатылатуғын эксплицит мәни келиннің тандыр салғаны болса, қосымша имплицит мәнісін бурын тандырдан басқа да соған уксас хожалық ушын кереклі затлар салғанын сөйлеуші менен тыңлаушыға алдынан белгилі улыўма билим-пресуппозиция арқалы түсиніу мүмкін.

Айырыу-шеклеу жанапайлары гәптегі сөзлерді айрықша атап, басқалардан ажыратып-шеклеп көрсетіу ушын актуализатор хызметін атқарады. Бул жанапайлар өзи қатнаслы сөздің ямаса гәптің бир бөлегін айырымлап, шеклеп көрсетіу арқалы гәпти тема хám ремаға ажыратады. Мысалы: *Басқалар кеширмес менің гүнамды, Тек сен кеширерсең бәрін, анажан* (И.Юсупов «Ана»). *Турдыбай болса шыдайтуғын емес.* (Т.Қайыпбергенов «Муғаллимге рахмет»). *Аның төртинши күнге қарап гана мал қораны жұмысқа шамамы келди.* (А.Әбдиев «Мал қора»). Бул мысалларда тек, болса, гана жанапайлары гәптің тема бөлегинде актуализатор хызметін атқарады.

Айырыу-шеклеу жанапайлары актуалластырыушы курал хызметінде гәптің рема бөлегінде келеді: *Күн астында Сарқоп, Байсын көп еди, Бәрінде де байлар гана тоқ еди* (И.Юсупов «Қобыз»). *Оның тек ағам қасарысып отырғаны белгилі* (Т.Қайыпбергенов «Муғаллимге рахмет»). Бул мысалларда тема тәрәпинен берілген информация гәптің рема бөлегінде толықтырылады, яғнай биринши гәпте қалалардың көплігі белгилі, ал онда тек байлардың ғана тоқлығы, кейинги гәпте тек әкесине қасарысып отырғаны-жана мағлыұмат.

Хәтте, хәттеки жанапайлары актуалластырыушы курал хызметінде өзи қатнаслы сөзге ажыратыу-шеклеу мәнісін жүклеу менен бирге күшейтүш мәнісін де қосып аңлатады: *Түни менен уйқы бермейтуғын, хәтте баласы тәртіпсиз де биз болдық.* (А.Әбдиев «Мал қора»). Бир сөзі негізги сан мәнісін аўысып, ажыратыу-шеклеу мәнісін билдиреди хám актуализатор

хызметін атқарады: *Бәлки шығып кеткенменди есиңнен, Өйткени бир мен бе өршиген сеннен* (И.Юсупов «Қобыз»).

Болымсызлық мәни билдиретуғын емес, салыстырыу мәнісін билдиретуғын түўе жанапайлары да гәпти тема хám ремаға ажыратады: *Ханның қоңыраулы палұанын жыққан, Палұан гана емес, мәрт батыр едің* (И.Юсупов «Ерназар алақөз естелигине»). *Мен түўе оған көп адам инанатуғынын билемен.* (Т.Қайыпбергенов «Муғаллимге рахмет»).

Нағыз, әйне, дәл сыяқлы анықлау мәнісіндегі жанапайлар да актуалластырыушы курал хызметін атқарады: *Жигит дәуіри әйне алтыс жасында, Үргениши, Ташауызы қасында* (И.Юсупов «Бул қаланың көшесінен жүргенде»). *Жигит дәуіри-рема, әйне алтыс жасында-тема.*

Жанапайлар лексикалық мәниге ийе болмаса да, гәпте хәр қыйлы семантикалық, синтаксислик, стилистикалық, прагматикалық хám коммуникативлик функцияларды атқарады. Прагматикаға көре лексикалық мәниге ийе емес тек, гана, хám, да, де, т.б. жанапайлар сөйлеу процесінде бир жай гәпке тең пикир аңлатып келе алады. Мысалы: *Тек китап оқыдым.* (тек жанапайы арқалы басқа оқыу мүмкін болған газета-журнал хám т.б. нәрселерді оқымағаны аңлатылады). *Китап та оқыдым* (басқа оқыу мүмкін болған нәрселерді де оқыған). Мен оқыған нәрсе китап емес (китап деп ойланған). Жоқарыда мысалларда көрсетілген қосымша актуалластырыушы кураллар гәптің пресуппозициялық аспекти ретінде үйреніледі. Пресуппозиция термини сөйлеуші хám тыңлаушы ушын алдын-ала белгилі болған улыўма билим, түсиник мәнісін билдиреди [2]. Сонлықтан да, хәр қандай гәп пресуппозициялық анализ етилгенде ғана түсиникли болады. Сондай-ақ, халық нақыл-мақалларының семантикалық-грамматикалық өзгешеліктерін анықлауда хám оларды дұрыс түсиніуде де пресуппозициялық анализ керек болады. Мысалы: *Хám дайымның үйіне барайын, хám тайымды үйретейін* (халық нақылы). Егер биз халқымыздың «дайының жийенине ат саўға ететуғын» дәстүрі бар екенлігін билмегенде, бул нақылдың мәнісине түсинбеген болар едик. Демек, халық нақыл-мақаллары қысқа қатарлар менен, хәтте тамамланбаған халатта берілсе де (*Баланы жастан, қатынды бастан*) хәммеге түсиникли болыуы - сөйлеуші хám тыңлаушы ушын алдын-ала белгилі болған улыўма билим, яғнай пресуппозицияға байланыслы.

Жуўмақлап айтқанда, жанапайлар сөзге ямаса гәпке қосымша эмоциональ-экспрессивлик хám модаллық мәни жүклейтуғын көмекші сөзлер топары. Олар хәр бир тилдің сөзлик қурамында ушырасады хám сол тилдегі миллий колоритті көрсетіуде тилдің бийбаха байлығы сыпатында баҳаланады. Тил илиминің раўажланыуы менен жанапайлардың қарым-қатнас процесіндегі хызметіне қызығыушылық артты. Жанапайлар гәптің актуаль бөлиніуінде қосымша актуализатор сыпатында өзи байланысқан сөз бенен сол бөлекті актуалластырады хám гәпти тема хám ремаға ажыратады. Жанапайлар текстте тема хám рема арасындағы семантикалық-синтаксислик байланысты орнатады, сөз етилип атырған ўақыя-хәдийсенің эмоциональ-экспрессивлигін арттырады хám тыңлаушының дыққатын өзине тартады. Олар гәптің қайсы бөлегінде келсе, сол бөлек актуалласады. Қарақалпақ тилинде көбинесе күшейтүш хám айырыу-шеклеу жанапайлары актуалластырыушы курал хызметін атқарады хám гәптің рема бөлегінде коммуникативлик орай пайда етеді. Актуалластырыушы курал хызметінде келгенде жанапайлар гәпте семанталақ, синтаксислик, стилистикалық хám коммуникативлик функцияларды атқарады.

Әдебиятлар

1. Дәўлетов А., Даўлетов М., Кудайбергенов М. Хәзирги карақалпақ тили. Синтаксис. –Нөкис: 2009.
2. Дәўлетов М. Карақалпақ тилинде гәптиң актуаль бөлиниўи. – ӨзРИАҚБ «Хабаршысы». 2002, №5-6.
3. Виноградов В.В. История русских лингвистических учений. –М.: 1978. 143.
4. Фортунатов Ф.Ф. Избранные труды. Т.1. Сравнительное языковедение. Общий курс. –С.165-166.
5. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. Вып. 2. Л., 1944.-С.99.
6. Лингвистический энциклопедический словарь. –М.: Сов. энцикл., 1990.
7. Распопов И.П. Очерки по теории синтаксиса. –Воронеж: 1973 Золотова П.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. 1973; Подучева Е.В. О семантике синтаксиса. М., 1974; Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. М., 1976; Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. АДД., Л. 1977; Звегенцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи. М., 1976; Николаева Т.М. Функции частиц в высказывании. –М.: 1985
8. Закиев М.З. Синтаксический строй современного татарского языка. Казань, 1963; Андреев И.А. Структура простого предложения современного чувашского языка: Дис. . д-ра филол. наук. –М., 1970; Амиров Ф.С.Способы актуального членения в казахском языке. «Советская тюркология», №6. 1970;Абдуллаев К.М. Актуальное членение предложения в азербайджанском языке. «Советская тюркология» №1, 1983; Нурманов А., Махмудов Н., Ахмедов А., Салихўжаев С. Ўзбек тилининг мазмуний синтаксиси. –Тошкент: 1992.
9. Матезиус В.О. О так называемой актуальном членении предложения. Сб.: Пражский лингвистический кружок. –М.: «Прогресс», 1967.
10. Щербань Г.Е. Функционирование частиц в конструкциях экспрессивного синтаксиса. АДД., -Нальчик: 2002.
11. Рахимов У.Э. Ўзбек тилида юкламалар пресуппозицияси. АКД., СамДУ, 1994

РЕЗЮМЕ

Юкламалар гапда ҳар хил семантик, стилистик, прагматик ва коммуникатив вазифаларни бажаради. Сўзловчи тингловчига ўз фикрини оддий ифодалаб қўймасдан, юкламани қўллаб гапнинг экспрессивлигини оширади, ўзининг эмоцияси, хоши-истаги каби кенг прагматик маънолар комплексини юклайди. Мақолада қорақалпоқ тилидаги юкламаларнинг гапнинг актуаль бўлинишидаги вазифаси тадқиқ этилган.

РЕЗЮМЕ

Частицы в предложении выполняют семантические, синтаксические, стилистические, коммуникативные и прагматические функции. Говорящий используя частицы, не просто высказывая своё мнение, увеличивает экспрессивность высказывание, нагружая широкий комплекс прагматических значений, таких как его эмоции, желания. В статье рассматривается роль частиц каракалпакского языка в актуальном членении предложения.

SUMMARY

Particles in a sentence perform semantic, syntactic, stylistic, communicative and pragmatic functions. A speaker using particles, not just expressing his/her opinion, increases the expressiveness of the utterance, loading a wide range of pragmatic meanings, such as his/her emotions and desires. The article examines the role of the particles of the Karakalpak language in the actual division of the sentence.

ЎЗБЕК ТИЛШУНОСЛИГИДА ПУБЛИЦИСТИК УСЛУБНИНГ ТАДҚИҚИ

М.А.Рахимова – ўқитувчи

Самарқанд вилояти ХТХҚТМОХМ

Таянч сўзлар: публицистика, услуб, вақтли матбуот тили, публицистик услуб жанрлари, газета тилининг ўзига хослиги, ўзбек тилшунослигида публицистик услубнинг ўрганилиши.

Ключевые слова: журналистика, стиль, язык периодических изданий, жанры публицистического стиля, особенности газетного языка, изучение публицистического стиля в узбекском языковедении.

Key words: journalism, style, language of periodicals, genres of journalistic style, peculiarities of newspaper language, study of journalistic style in Uzbek linguistics.

Давр билан ҳамоҳанг, халқ билан доим бирга бўлган, ижтимоий-сиёсий адабиётларни қамраб оладиган публицистиканинг вазифаси ижтимоий фикр уйғотиш ва уни шакллантириш, маълум мақсадга йўналтириш, ҳужжатли факт-маълумотлар асосида воқелик манзарасини яратилдан иборат» [1:222] бўлганлиги учун ҳам уларнинг тилдан фойдаланишдаги ўзига хосликлари билан публицистик услубни ўрганивчи тилшунослар шугулланади.

Вақтли матбуот тили материаллари бўйича ўзбек тилшунослигида илк бор В.В.Решетов шугулланиб, у ўзбек матбуотидаги сўзларнинг келиб чиқиши (ўзбекча, арабча, форсча, русча) ва сўз туркумларининг частотасини тадқиқ этди ва кўп қўлланивчи сўзлар лугатини тузди [2:41-51].

Кейинчалик, А.К.Боровков [3:7], И.А.Киссен [4:48-58], М.М.Мирзаев [5], С.Мухамедов [6:110], Т.Қурбонов [7:22], И.Тошалиев [8:85], А.Абдусайдов [9:102], Д.Неъматова [10:24], А.Мамажонов [11:23], С.А.Каримов [12:52-96] каби олимлар илмий тадқиқот ишлари олиб бордилар.

Мавжуд тадқиқотларни ўрганиш шуни кўрсатадики, ўзбек тилшунослигида газета тилини ўрганиш соҳасида тадқиқотлар яратилган бўлса - да, газета тили ёки жанрлар ранг - баранглиги каби масалалар тадқиқ этилганлиги йўқ. Газета жанрларининг лингвистик, лингвокультурологик аспектда алоҳида - алоҳида ва комплекс ўрганиш соҳасида, хусусан, жанр хусусиятларини тадқиқ этиш борасида бирор бир махсус монографик асар яратилган эмас.

Газеталарда нашр этилаётган газета жанрларига оид барча материаллар, айрим бадиий - публицистик жанрларга доир мақолаларнинг тили ва услубини таҳлил қилиш, жанрлар имкониятларидан фойдаланишда журналистларнинг маҳоратини ёритиш, адабий меъёрга риоя этиш ҳолатини баҳолаш, илмий хулосалар ва амалий тавсиялар баён қилиш долзарб вазифалардан бири бўлиб келмоқда. Газеталарда жанр ва тил маҳорати масалаларини ўрганишнинг назарий - методологик асосларини ёритиш, газета ахборот, таҳлилий ва бадиий - публицистик жанрларининг лексик - стилистик, грамматик - стилистик хусусиятлари, жанр ва тилдан фойдаланиш маҳорати, адабий меъёрга риоя этиш ҳолатларини аниқлаш нуктаи назаридан таҳлил қилишни амалга ошириш лозим.

Публицистик услубда газета тилининг ўзига хос ўрни ва хусусиятлари бор. Газета тилига хос белгилар сифатида К.Юсупов, А.Бобоева, А.Абдусайдов қуйидагиларни кўрсатишган:

1. Газета тили ёзма адабий тилдир. У ўзига хос лингвистик белгиларига эга.

2. Газетада барча вазифавий услубларга оид материаллар босилади. Айрим материалларда улар қоришиқ ҳолда келади. Бу газета тилининг ўзига хос хусусиятларидан ҳисобланади. Бошқа вазифавий услубларга доир материаллар (м., шеър, ҳикоя, бадиий асардан парчалар, фармон, қарор қабила), агар газета материалларига сингдирилмаган бўлса, ўз услублари доирасида ўрганилиши лозим, яъни у газета тилига алоқадор бўлмайди.